

Kulturdepartementet
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över rapporten Demokratins skattkammare – Förslag till en nationell biblioteksstrategi

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) uppskattar möjligheten att lämna synpunkter på förslaget till nationell biblioteksstrategi. Lärosätena har varit aktiva, inte minst genom SUHF:s Forum för bibliotekschefer, i processen som lett fram till det slutgiltiga förslaget. Vi kan konstatera att många av de synpunkter som framförts har påverkat förslaget i en positiv riktning. För SUHF har det t.ex. varit avgörande att begreppet forskningsbibliotek används och att forskningsbibliotekens roll i forskning och kunskapsbildning lyfts fram. Även skrivningarna kring öppen vetenskap har – genom att lyftas in i ett forskningsbibliotekssammanhang – fått en mer begriplig inramning.

Det svenska biblioteksväsendet är komplext och innehåller verksamheter på många nivåer och med olika huvudmän. Att utforma en heltäckande strategi är svårt, liksom att skriva fram en samlad nulägesanalys och en vision för framtiden. Det blir med nödvändighet förenklingar och luckor. Det blir också ojämnheter. Vår övergripande synpunkt är, trots detta, att förslaget till nationell biblioteksstrategi är angeläget och nödvändigt. Strategin lyfter frågor om viktiga samhällsområden som tillgänglighet, utbildning, läsning, infrastruktur, digitalisering och, inte minst, demokrati. Demokrati är den allt överskuggande förutsättningen för fortsatt öppenhet och frihet, och demokrati är grundval för såväl lärosäten som bibliotek.

Med detta sagt kommer remissvaret fortsättningsvis att koncentreras på de delar av förslaget som berör forskningsbiblioteken. Bilden av dessa behöver fördjupas. Forskningsbiblioteken är centrala inom forskningens infrastruktur, men deras komplexa roll framgår inte av förslaget. Rollen har emellertid betydelse för förståelsen av deras plats i den större biblioteksvärlden.

Avslutningsvis lämnas synpunkter kring de delar som berör forskning och utbildning inom Biblioteks- och informationsvetenskap samt de delar av förslaget som rör kompetensförsörjning inom bibliotekssektorn.

Lärosätesbiblioteken som del i forskningens infrastruktur

Det som karakteriserar lärosätesbiblioteken idag är att de i allt högre grad kommit att integreras i forskningsprocesserna vid våra universitet och högskolor. Biblioteken är involverade från forskningsidé till spridning av forskningsresultat och i analyser av genomslag för publikationer. Dessutom har arbetet kring lagring och tillgängliggörande av forskningsdata alltmer kommit att framstå som en huvuduppgift för biblioteken. Arbetet sker i nära samverkan inom lärosätena men också med aktörer utanför som t.ex. Svensk Nationell Datatjänst (SND).

Biblioteken är med och skapar en sömlös infrastruktur för hela det ekosystem som växer fram kring forskningsprocesserna. Kompetensen och kunnandet vid forskningsbiblioteken bidrar därigenom till forsknings- och utbildningskvalitet. Denna roll uppmärksammas i alltför liten utsträckning i förslaget men är viktig att tydliggöra eftersom den får konsekvenser för hur ett nationellt samarbete inom ramen för en nationell biblioteksstrategi kan utformas. Forskningsbiblioteken rör sig helt enkelt på fler områden än tidigare och det nationella bibliotekssamarbetet får inte begränsa deras möjlighet att bidra till framstående utbildning och forskning i Sverige. Det finns en risk att det kan uppstå gränsdragningsproblem i förhållande till Kungliga bibliotekets (KB:s) samordningsuppdrag. Möjligen är det nödvändigt att i framtiden skriva fram en särskild strategi för enbart forskningsbiblioteken, detta för att stärka, tydliggöra och utveckla deras verksamhet.

Digitalisering

Digitalisering, i bemärkelsen överföring av fysiskt material till digital form, är centralt i förslaget. Forskning och högre utbildning har såväl behov som stora krav på ökad digital tillgänglighet. Därför måste prioriteringarna i första hand vara forskningsdrivna och ske i nära samarbete med lärosätena och deras bibliotek. En ökad tillgång till information i digital form stärker Sverige som kunskapsnation. Vi instämmer i att digitaliseringen måste ske på ett samordnat och strukturerat sätt. Här kan KB mycket väl ha en ledande roll, men i ett nära samarbete med forskningsbibliotek och andra kulturarvsinstitutioner. Förslaget har dock en realistisk förhoppning om att kulturarvet ska kunna digitaliseras under en tioårsperiod. Oavsett tidsperspektivet krävs att kraftfulla resurser tillförs. Den svenska digitaliseringen av kulturarvet är eftersatt.

Bibliotekens gemensamma infrastruktur

Att det behövs en stabil infrastruktur för att bygga nationella digitala tjänster är obestridligt. Det utredningsarbete som föregått förslaget har uppmärksammat frågan men de utredningar som skulle ha legat till grund för ett mer genomarbetat förslag, kom i ett allt för sent skede. Här återstår alltså ett arbete för att konkretisera den fortsatta utvecklingen. Trots dessa oklarheter pekas det i förslaget i allt för stor utsträckning på KB och att lösningen ligger i en starkt nationalbiblioteksfunktion.

SUHF delar inte förslagets tilltro till en centraliserad ordning, i synnerhet inte vad gäller forskningsbiblioteken, vilka finansieras och får sina uppdrag genom sina lärosäten. Normalt byggs forskningsinfrastrukturer genom konsortier och överenskommelser mellan de aktörer som finansierar och utnyttjar infrastrukturerna. Samverkan och samsyn behöver stärkas väsentligt, men detta bör göras genom kollaborativt samarbete som tar vara på kraften inom hela forskningsbibliotekssektorn. Starka noder bör skapas som ges ansvar för nationella lösningar.

Den tekniska infrastrukturen inom bibliotekssektorn är idag splittrad och resurskrävande och det vore önskvärt med mer gemensamma systemlösningar. Även här anser SUHF att förslaget i alltför hög grad lägger ansvaret för lösningarna på KB.

Forskningens och den högre utbildningens behov är både lokala och globala, och den snabba utvecklingen är svår att möta genom en centraliserad modell. Istället behöver former för effektiv och nära samverkan utvecklas. För att möta universitets- och högskolebibliotekens behov skulle KB behöva förändra sin samverkansstruktur

och exempelvis inrätta ett strategiskt råd som hanterar forskningsinfrastrukturfrågor. Inom ett sådant måste lärosätenas företrädare ges starkt inflytande – något som är rimligt med tanke på att lärosätena finansierar sina bibliotek. En lösning i denna riktning skulle minska behovet av att pröva tanken på att omvandla KB från en enrådsmyndighet till en styrelsemyndighet.

SUHF anser vidare att strategin tydligt bör skilja på KB:s olika uppdrag. Det ena uppdraget gäller KB som nationalbibliotek och det andra gäller KB som biblioteksmyndighet. En åtskillnad mellan dessa uppdrag är nödvändig för att KB i rollen som biblioteksmyndighet ska kunna agera med trovärdighet och vinna förtroende inom sektorn.

Universitet och högskolor är självständiga myndigheter med egna uppdrag. Förhållandet mellan KB och lärosätenas bibliotek bör därför hanteras som ett förhållande mellan jämbördiga parter. SUHF menar att transparens och gemensamma planeringsprocesser är nyckeln till ett gott samarbete myndigheterna emellan.

Forskning och utbildning inom Biblioteks- och informationsvetenskap (B&I)

SUHF ställer sig bakom förslaget om stärkta anslag till forskning inom B&I området och välkomnar förslaget om en nationell forskarskola för biblioteksforskning. Att stärka områdets forskningsbas gagnar utbildningen och säkerställer att utbildning och fortbildning sker på vetenskaplig grund. Vi ser det som nödvändigt att högre utbildning och fortbildning sker inom ramen för etablerade universitet och högskolor. Ett fortbildningsinstitut måste därför ha sin placering inom ett lärosäte för att inte äventyra koppling mellan utbildning och forskning. Vi förordar dock att fortbildningsinsatserna företrädesvis erbjuds inom ramen för lärosätenas uppdragsutbildningar.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges
generalsekreterare